

Ο ΣΥΓΓΡΑΦΕΑΣ

Ὁ Στάθης Εὐσταθιάδης, γεννήθηκε στήν Κοκκινιά Κιλκίς. Χωριό μικρό καί ὄρεινό. Ἐκεῖ τελειώνει τό δημοτικό σχολεῖο.

Οἱ ἀγρότες γονεῖς του, παρά τίς οἰκονομικές δυσχέρειες, ἀποφασίζουν νά τόν σπουδάσουν. Τελειώνει τίς γυμνασιακές του σπουδές στό Κιλκίς.

Ἐνῶ ἐτοιμάζεται γιά τίς εἰσαγωγικές ἐξετάσεις τοῦ Πανεπιστημίου, χάνει μέ τήν ἔκρηξη νάρκας (περιστατικό τυχαῖο) τήν ὄρασή του. Σύντομα ὅμως μετατρέπει τήν ἀδυναμία σέ δύναμη. Μελετᾶ καί ἐργάζεται ἰδίως μέ τήν συμπαράσταση τῆς ἀδελφῆς του.

Συγγράφει ποντιακά θεατρικά ἔργα καί τά κείμενα ποντιακῶν λαογραφικῶν ἐκπομπῶν, ἔχοντας τήν διεύθυνση καί μουσική ἐπιμέλειά τους.

Τό 1957 διαγωνίζεται ἐπιτυχῶς καί εἰσάγεται στή Νομική Σχολή τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Ἀριστεύει σέ ὅλα τά μαθήματα καί τόν Φεβρουάριο τοῦ 1962 παίρνει τό πτυχίο τῆς Νομικῆς μέ ἄριστα καί τήν ἄδεια ἀσκήσεως τοῦ δικηγορικοῦ λειτουργήματος τό 1965. Παράλληλα, σπουδάζει ὀρισμένα μαθήματα τῆς Φιλολογίας στό ἴδιο Πανεπιστήμιο: Τή Λαογραφία, Γλωσσολογία, Φιλοσοφία, Ἱστορία καί Νεοελληνική Λογοτεχνία.

Μέ τήν ἔγκριση διατριβῆς του, ἀναγορεύεται, τό Δεκέμβριο τοῦ 1966, διδάκτωρ τῆς Νομικῆς Σχολῆς Α.Π.Θ. μέ τό βαθμό ἄριστα.

Δίνει διαλέξεις ἰδίως πάνω σέ θέματα τῆς Ποντιακῆς Ἱστορίας καί Λαογραφίας καί συμμετέχει σέ πνευματικά συμπόσια μέ τό ἴδιο περιεχόμενο. Ἔργασίες του μέ γενικό φιλολογικό καί κοινωνικό περιεχόμενο βραβεύονται σέ διαγωνισμούς στό Λονδίνο ἀπό τήν Ἑλληνική Ὑπηρεσία τοῦ Β.Β.С.

Μέ τό ποντιακό τραγούδι ἀσχολεῖται πολλά χρόνια. Πέρα ἀπό τίς γραπτές πηγές, ντόπιες καί ξένες, ἀντλεῖ πολύτιμα στοιχεῖα ἀπό ζωντανούς φορεῖς, γέροντες καί γερόντισσες. Παίζει λύρα καί τραγουδᾶ μαζί τους, ἐκφράζοντας καί διαδίδοντας τό ποντιακό τραγούδι μέ τρόπο ἀπόλυτα παραδοσιακό.

Γιά τή συνολική πνευματική του προσφορά βραβεύθηκε πρόσφατα ἀπό τήν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.

ΜΟΡΦΗ ΚΑΙ ΜΕΤΡΟ

Τό ποντιακό τραγούδι είναι τρισυπόστατο: Κείμενο, μουσική και χορός. Ἡ τριπλή αὐτή ἔκφραση ἀποκαλύπτει πλοῦτο συναισθημάτων. Ἀναπαριστάνει ἐπεισόδια καί περιστατικά τοῦ ἔθνικοῦ καί κοινωνικοῦ βίου. Θυμίζει δόξες τοῦ παρελθόντος μέ τρόπο ὀλοζώντανο στά πλαίσια πολύπλευρης καλλιτεχνικῆς διαδικασίας. Τό τρισυπόστατο δέν εἶναι χωρίς ἐξαιρέσεις. Ὁ πυρρίχιος χορός συνήθως ἐκτελεῖται χωρίς τραγούδι. Τό ἴδιο καί ὁ χορός κότσαρι. Τά ποντιακά μοιρολόγια δέν χορεύονται.

Οἱ ρυθμοί τῶν ποντιακῶν τραγουδιῶν παρουσιάζουν κάποιες ἰδιοτυπίες σέ σύγκριση μέ τά ἑλλαδικά δημοτικά τραγούδια. Οἱ βασικοί ρυθμοί εἶναι δύο: Ὁ πεντάσημος ἢ $5/8$ (τίκ ἢ λαγγευτόν, πυρρίχιος κ.ἄ.) καί ὁ ἐννεάσημος ρυθμός ἢ $9/8$ (χορός διπάτ). Ὑπάρχουν ὅμως καί ἄλλοι ρυθμοί.

Ὁ στίχος στό ποντιακό τραγούδι εἶναι δεκαπεντασύλλαβος. Ἀποτελεῖται ἀπό δύο ἡμίστιχα. Ὀκτασύλλαβο τό πρῶτο καί ἐπτασύλλαβο τό δεύτερο. Εἶναι ὁ κανόνας. Ἔχουμε ὅμως καί ἐξαιρέσεις. Ὑπάρχουν δεκαεξασύλλαβοι, δεκατετρασύλλαβοι, δωδεκασύλλαβοι, ἀκόμη καί δεκασύλλαβοι στίχοι. Τό τραγούδι τοῦ ἀκρίτα, π.χ., συγκροτεῖται ἀπό δεκαπεντασύλλαβους στίχους.

Ἀκρίτας ὄντες ἔλαμνεν σὴν παραποταμέαν.

Στό εὐθύμο τραγούδι «Καρδοφόνα» ἔχουμε δεκασύλλαβο στίχο.

Ναί Φόνα, Φόνα, κόρ' καρδοφόνα,

Τό ποιητικό μέτρο εἶναι κατά κανόνα τό ἱαμβικό. Εἶναι δισύλλαβο μέτρο, πού ἀποτελεῖται ἀπό μιά βραχεία (πού προηγεῖται) κι ἀπό μιά μακρά συλλαβή (πού ἀκολουθεῖ). Τονίζεται φυσικά ἡ μακρά συλλαβή. Τό μέτρο τοῦτο χρησιμοποιήθηκε πρῶτα στήν ἀρχαία Ἑλλάδα ἀπό τούς σατιρικούς ποιητές. Συνδέεται μέ τίς θρησκευτικές γιορτές τοῦ Διόνυσου καί τῆς Δήμητρας. Κυριαρχεῖ στήν ἀρχαία σκωπτική ποίηση. Καί τοῦτο, γιατί ὁ ἱαμβικός στίχος εἶναι γοργότερος καί καταλληλότερος γιά σύντομο καί ἀγωνιστικό λόγο. Γι' αὐτό ἀκριβῶς, ὁ Ἀριστοτέλης χαρακτηρίζει τόν ἱαμβο «λεκτικόν», ἐπειδή τό μέτρο τοῦτο χρησιμοποιεῖται ἰδίως στά δράματα. Πολλοί ποιητές τῆς ἀρχαιότητος, ὅπως ὁ Ἀρχίλοχος, Ἀλκαῖος, Σαπφώ, Σόλων, Σιμωνίδης κ.ἄ., χρησιμοποιοῦν τόν ἱαμβο.

Πέρα ὅμως ἀπό τό ἱαμβικό μέτρο, στά ποντιακά τραγούδια

εμφανίζεται κάπου-κάπου και τό τροχαϊκό μέτρο, πού συγκροτείται από δύο συλλαβές, όπως και τό ιαμβικό, πλην όμως, μέ αντίστροφο τρόπο: Ἐδῶ προηγείται ἡ μακρά συλλαβή καί ἀκολουθεῖ ἡ βραχεία. Τροχαϊκό μέτρο συνήθως δέν συναντοῦμε σέ δεκαπεντασύλλαβο στίχο. Εἶναι χαρακτηριστικό τῶν δεκαεξασύλλαβων καί δεκατετρασύλλαβων στίχων. Οἱ στίχοι τοῦ τραγουδιοῦ τῆς Λεμόνας εἶναι γραμμένοι σέ τροχαϊκό μέτρο καί εἶναι δεκαεξασύλλαβοι.

Σίτια ἄργα ἄλγισα - ἄλγισα, εἶδ' ὄρμνια καί λιβάδια κλπ.

Καί ἓνα παράδειγμα δεκατετρασύλλαβου στίχου τροχαϊκοῦ μέτρου.

Ὅϊ ν' ἀηλί ἐμέν, ν' ἀηλί, σό κιφάλι μ' κάτ' λαλεῖ.

Καί ἡ ρίζα τοῦ τροχαϊκοῦ μέτρου ἀνάγεται στήν ἀρχαία Ἑλλάδα.

Σέ ὀρισμένα ποντιακά τραγούδια ἔχουμε συνύπαρξη καί τῶν δύο παραπάνω ποιητικῶν μέτρων, μάλιστα μέσα στόν ἴδιο στίχο. Ξεκινάει, π.χ., ὁ στίχος μέ τό ιαμβικό μέτρο καί τελειώνει μέ τό τροχαϊκό. Δηλαδή, στό πρῶτο ἡμίστιχο ἔχουμε ιαμβικό, ἐνῶ στό δεύτερο ἡμίστιχο τροχαϊκό μέτρο.

Ἄς ἔμνε παλληκάρι - δώδεκα χρονῶν.

Ἡ γλῶσσα, πού χρησιμοποιεῖται στά ποντιακά τραγούδια, εἶναι ἡ ποντιακή διάλεκτος. Ἑλληνικότατη καί πλούσια σέ ἐκφραστικότητα. «... Τυγχάνει γνησία διάλεκτος τοῦ μεγάλου καί κυρίου κορμοῦ τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης, πολλῶ γνησιωτέρα ἄλλων τοπικῶν διαλέκτων αὐτῆς. — Ἡ διάλεκτος αὕτη δύναται νά καυχηθῆ ὅτι ἀνάγει μέγα μέρος τοῦ πλουσίου λεξιλογίου αὐτῆς εἰς τήν Ἰλιάδα καί τήν Ὀδύσειαν τοῦ Ὀμήρου...» (Κ. Παπαμιχαλόπουλος). Ὁ Σ. Κυριακίδης παρατηρεῖ, ὅτι ἀπό τήν «Κοινή Ἀττική» περισσότερο ἀπέχουν οἱ διάλεκτοι Πόντου, Καππαδοκίας, Κύπρου καί Κ. Ἰταλίας. Στήν ποντιακή διάλεκτο κυριαρχοῦν ἰωνικά στοιχεῖα. Κατά τόν Σ. Κυριακίδη, ἡ διάλεκτος τῶν ἐλλήνων τοῦ Πόντου προέρχεται ἀπό τήν «Κοινή Ἀττική». Ἡ ἄποψη αὕτη φαίνεται ὅτι στηρίζεται στό γεγονός τοῦ ἀποικισμοῦ τοῦ Πόντου ἀπό Ἕλληνες, πού ἀρχίζει τόν 8ο π.Χ. αἰῶνα. Ἄν ὅμως δεχτεῖ κανεῖς, ὅτι Ἕλληνες ὑπῆρχαν στόν Πόντο πολύ πῶ πρῖν, τότε μιά διαφορετική ἄποψη ἀνταποκρίνεται περισσότερο στήν ἱστορική πραγματικότητα. Στήν περίπτωση αὕτη, πῶ σωστό εἶναι νά ποῦμε, ὅτι ἡ ποντιακή διάλεκτος, βασικά, ἔχει ἰωνική προέλευση μέ ἀναπόφευκτες ἐπιδράσεις ἀπό τήν «Κοινή Ἀττική».

Κ Ε Φ Α Λ Α Ι Ο 2ο
 ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗ ΑΠΟΣΤΟΛΗ
 Ἡ γυναίκα τοῦ Μονόγιαννε

- Διψοῦν τ' ἐλάφια σά βουνά, τά ζαρκάδια σά ὄρη,
 διψᾷ κι ἡ διπλοθάλαμος, διψᾷ τῆ Γιάννε ἢ κάλη.
 — Ἐ... πεθερά, ἔ... πεθερά, χουλτάρ' νερόν, ἐκάγα!
 — Τὴν πεθερά σ' μὴ λές ἄτο, πέ ἄτο καί τόν Γιάννεν.
 — Ἐ... Γιάννε μ' καί Μονόγιαννε μ', χουλτάρ' νερόν, ἐκάγα!
 Κι ὁ Γιάννες, ὁ Μονόγιαννε, ὁ μαναχόν ὁ Γιάννες,
 ὁ Γιάννες ἐπεπύριζεν καί σό πεγάδ' ἐπῆεν,
 γαργάριζεν ἢ μαστραπά κι ἐγνέφιζεν ὁ δράκον
 κι ἐξέβεν δράκος ἄγγελος καί θέλ' νά τρώει τόν Γιάννεν.
 — Καλῶς, καλῶς τό πρόγεμα μ', καλῶς τό δειλινάρι μ',
 καλῶς ντό τρώγω καί δειπνῶ καί κεῖμαι καί κοιμοῦμαι.

- Παρακαλῶ σε, δράκε μου, ἄφ' σε με κᾶν πέντε ἡμέρας,
πάω, ἐλέπω τόν κύρη μου, ἔρχουμαι κι ἐσύ φᾶ με.
- Ἄρ ἄμε, ἄμε, Γιάννε μου, ἄμε κι ἀλήγορα ἔλα.
Ἰῆγεν ὁ Γιάννης κι ἔργεψεν, ὁ δράκον ἐθερέθεν,
ὄντες τερεῖ τό πέραν κιάν, ὁ Γιάννης κατηβαίνει.
- Καλῶς, καλῶς τό πρόγεμα μ', καλῶς τό δειλινάρι μ',
καλῶς ντό τρώγω καί δειπνῶ καί κείμαι καί κοιμοῦμαι.
- Ἄφ' σε με, δράκε, ἄφ' σε με, ἄφ' σε με, ναί θερίον,
πάω ἐλέπω τή μάνα μου, ἔρχουμαι κι ἐσύ φᾶ με.
- Ἄρ ἄμε, ἄμε, Γιάννε μου, ἄμε κι ἀλήγορα ἔλα.
Ἰῆγεν ὁ Γιάννης κι ἔργεψεν κι ὁ δράκον ἐθερέθεν,
ὄντες τερεῖ τό πέραν κιάν, ὁ Γιάννης κατηβαίνει.
- Καλῶς, καλῶς τό πρόγεμα μ', καλῶς τό δειλινάρι μ',
καλῶς ντό τρώγω καί δειπνῶ καί κείμαι καί κοιμοῦμαι.
- Παρακαλῶ σε, δράκε μου, Θεοῦ παρακαλίας,
ἄς πάω ἐλέπω τ' ὄρφανά, διατάχκουμαι τήν κάλη μ'.
- Ἄρ ἄμε, ἄμε Γιάννε μου, ἄμε κι ἀλήγορα ἔλα.
Ἰὸ Γιάννης μόνον ἔργεψεν, ὁ δράκον ἐθερέθεν,
ὄντες τερεῖ τό πέραν κιάν, ὁ Γιάννης κατηβαίνει.
Εἶχεν τά χέρια τ' ἰπίσταυρα, τήν γούλαν κρεμαμένον,
κι ἄλλ' ἀπό ἰπίσ' ὁ κύρης ἄτ, χτουπίζ' τά γένια τ' κι ἔρται
κι ἄλλ' ἀπό ἰπίσ' ἡ μάνα του, φτουλιέται ἡ μάρσα
κι ἄλλ' ἀπό ἰπίσ' τά ὄρφανά τ', τή γούλαν ζαρωμένον
κι ἀπ' ἔμπρ' πάει ἡ κάλη ἄτ, χρυσοκαβαλαρέα,
κατακαρδῶν τόν Γιάννην ἄτ'ς καί φοβερίζ' τόν δράκον.
- Καλῶς, καλῶς τόν Γιάννε μου, τό πρωῖνό τό διᾶρι μ'.
- Καλῶς, καλῶς τό δράκο μου, τ' ὄλημερνόν τό διᾶρι μ'.
- Καλῶς, καλῶς τό πρόγεμα μ', καλῶς τό δειλινάρι μ',
καλῶς ντό τρώγω καί δειπνῶ καί κείμαι καί κοιμοῦμαι.
- Σπαθίν νά ἔν' τό πρόγεμα σ', κοντάρ' τό δειλινάρι σ',
φαρμάκ' νά τρῶς καί νά δειπνᾶς καί κείσαι καί κοιμᾶσαι.
- Κόρ', ἀπ' ἐμέν 'κ' ἐντρέπεσαι; Ἄπ' ἐμέν 'κί φοᾶσαι;
- Ἄπ' ἐσέν ξαί' 'κ' ἐντρέπουμαι, ἀπ' ἐσέν' 'κί φοοῦμαι
- Σόν Θεό σ', σόν Θεό σ', ναί κόρασον, τά γονικά σ' ἀπ' ὄθεν!
- Ὁ κύρη μ' ἀπ' τούς οὐρανοῦς, ἡ μάνα μ' ἀπ' τά νέφια,
τ' ἀδέλφια μ' στράφνε καί βροντοῦν κι ἐγώ γριλεύω δράκους!
Σοῦ πεθεροῦ μου τό τζακόν' σεράντα δράκων δέρμαν,

έναν θά παίρω καί τ' ἔσόν, γίνταν σεράντα έναν.

Καί σῆ μωρί μ' καί τό κουνίν σεράντα δρακοδόντια,
κρούω καί παίρω καί τ' ἔσόν, γίνταν σεράντα έναν!

- Καθώς καί λές, ναι κόρασον, ἄμε κι ἄπ' ὄθεν ἔρθες,
ἄς ἔν ὁ Γιάννης χάρισμα σ', ἔπαρ' τον κι ἄμε, δέβα.
"Ἄς ἔν ὁ Γιάννης ἀδελφό μ' κι ἡ κάλη ἀτ ἡ νύφε μ',
τοῦ Γιάννη τά μικρότερα ἄς εἶν' γυναικαδέλφια μ'.

***

διπλοθάλαμος = ἔγκυος πού εἶναι στίς μέρες της.

χουλιάρ' = κουτάλι.

Μονόγιαννης = μονογενής, μοναχογιός.

† ἐπεπρίνιξεν = ἔφυγε βιαστικά. - Περνίξω - περνίξω

πεγάδ' = βρύση.

γαργάριξεν = ἔκανε κρότο (μέ τόν μαστραπά) γαργαρίξω

μαστραπά = χάλκινο νεροπότηρο.

ἐγνέφιξεν = ξύπνησε. γνέφιξω (ἐγνέφιξω)

† δειλινάρι = γεῦμα τήν ὥρα τοῦ δειλινοῦ.

† ἔθερέθεν = ἐξαγριώθηκε.

διατάχκουμαι = ὀρίζω, προστάζω, καθοδηγῶ.

*πίσταυρα = σταυρωμένα.

γούλα = λαιμός.

χτουπίζ' = μαδᾶ βίαια, ξεριζώνει.

φτουλιέται = μαλλιοτραβιέται. φουλιέω, φουλιέω

διάρι = γεῦμα, κολατσιό,

κατακαρδών' = ἐνθαρρύνει, δίνει θάρρος.

† γριλεύω = κατασπαράζω, ἀφανίζω, καταστρέφω, συντριβῶ. γριλεύω

† τζακόν' = αὐλή, σπιτικό.

***

*Ἡ γυναίκα τοῦ Γιάννη, τοῦ μοναχογιοῦ.

Διψοῦν τά ἐλάφια στά βουνά, διψοῦν καί τά ζαρκάδια,
διψάει κι ἡ ἐτοιμόγεννη, τοῦ Γιάννη ἡ γυναίκα.

- "Ἐ... πεθερά, λίγο νερό καί φλέγεται ἡ ψυχὴ μου!
— Στήν πεθερά σου μήν τό λές. Στό Γιάννη πές το νύφη.
— "Ἄχ Γιάννη μου, λίγο νερό καί φλέγεται ἡ ψυχὴ μου!
Κι ὁ Γιάννης ὁ μοναχογιός ἔρημος μέσ' στή νύχτα,
φεύγει γοργά ἀπ' τό σπίτι του καί γιά νερό πηγαίνει
καί χτύπησε τόν μαστραπά καί ξύπνησεν ὁ δράκος
καί βγαίνει δράκος ἄγγελος, νά φάει τόν Γιάννη, θέλει.

έναν θά παίρω και τ' ἔσόν, γίνταν σεράντα έναν.

Καί σῆ μωρί μ' και τό κουνίν σεράντα δρακοδόντια,
κρούω και παίρω και τ' ἔσόν, γίνταν σεράντα έναν!

- Καθώς και λές, ναί κόρασον, ἄμε κι ἀπ' ὄθεν ἔρθες,
ἄς ἔν ὁ Γιάννες χάρισμα σ', ἔπαρ' τον κι ἄμε, δέβα.
"Ἄς ἔν ὁ Γιάννες ἀδελφό μ' κι ἡ κάλη ἀτ ἡ νύφε μ',
τοῦ Γιάννε τά μικρότερα ἄς εἶν' γυναικαδέλφια μ'.

***

διπλοθάλαμος = ἔγκυος πού εἶναι στίς μέρες της.

χουλιάρ' = κουτάλι.

Μονόγιαννες = μονογενής, μοναχογιός.

— ἔπεπνιξεν = ἔφυγε βιαστικά. - Π' ἐφνοῖτω - περνιῖτω

πεγάδ' = βρύση.

γαργάριξεν = ἔκανε κρότο (μέ τόν μαστραπά) γαργαρίτω

μαστραπά = χάλκινο νεροπότηρο.

ἔγνεφισεν = ξύπνησε. γνεφίτω (εγνεφίω)

δειλινάρι = γεῦμα τήν ὥρα τοῦ δειλινού.

ἔθερέθεν = ἐξαγριώθηκε.

διατάχκουμαι = ὀρίζω, προστάζω, καθοδηγῶ.

'πίσταυρα = σταυρωμένα.

γούλα = λαιμός.

χτουπίζ' = μαδᾶ βίατα, ξεριζώνει.

φτουλιέται = μαλλιοτραβιέται. φουκίτω, φλουλίτω φουκίτω

διάρι = γεῦμα, κολατσιό,

κατακαρδών' = ἐνθαρρύνει, δίνει θάρρος.

— γριλεύω = κατασπαράζω, ἀφανίζω, καταστρέφω, συντριβῶ. γριλεύω

τζακόν' = αὐλή, σπιτικό.

***

Ἡ γυναίκα τοῦ Γιάννη, τοῦ μοναχογιου.

Διψοῦν τά ἐλάφια στά βουνά, διψοῦν και τά ζαρκάδια,
διψάει κι ἡ ἐτοιμόγεννη, τοῦ Γιάννη ἡ γυναίκα.

- "Ε... πεθερά, λίγο νερό και φλέγεται ἡ ψυχὴ μου!
— Στήν πεθερά σου μήν τό λές. Στό Γιάννη πές το νύφη.
— "Ἀχ Γιάννη μου, λίγο νερό και φλέγεται ἡ ψυχὴ μου!
Κι ὁ Γιάννης ὁ μοναχογιός ἔρημος μέσ' στή νύχτα,
φεύγει γοργά ἀπ' τό σπίτι του και γιά νερό πηγαίνει
και χτύπησε τόν μαστραπά και ξύπνησεν ὁ δράκος
και βγαίνει δράκος ἄγγελος, νά φάει τόν Γιάννη, θέλει.

- Καλῶς, καλῶς τό πρόγευμα, καλῶς τό δειλινό μου
καί τρώγω καί καλοδειπνῶ καί πέφτω καί κοιμᾶμαι.
- "Άσε με, δράκε, ἄσε με, νά ζήσω πέντε μέρες,
νά πάω νά δῶ τόν κύρη μου κι ὕστερα, δράκε, φᾶ με.
- "Άμε νά πᾶς καί νά τόν δεῖς, καί μήν ἄργήσεις Γιάννη.
Καί πῆγε ὁ Γιάννης κι ἄργησε καί θύμωσεν ὁ δράκος
καί σάν κοιτάζει πέρα-ἐκεῖ, ὁ Γιάννης κατεβαίνει.
- Καλῶς, καλῶς τό πρόγευμα, καλῶς τό δειλινό μου
καί τρώγω καί καλοδειπνῶ καί πέφτω καί κοιμᾶμαι.
- "Άσε με, δράκε, ἄσε με, λυπήσου με θηρίο,
νά πάω νά δῶ τή μάνα μου καί πάλι εἶμαι δικός σου.
- "Άμε νά πᾶς καί νά τήν δεῖς, καί μήν ἄργήσεις Γιάννη.
Καί πῆγε ὁ Γιάννης κι ἄργησε καί θέριεψεν ὁ δράκος
καί σάν κοιτάζει πέρα ἐκεῖ, ὁ Γιάννης κατεβαίνει.
- Καλῶς, καλῶς τό πρόγευμα, καλῶς τό δειλινό μου,
καί τρώγω καί καλοδειπνῶ καί πέφτω καί κοιμᾶμαι.
- Δράκε μου, σέ παρακαλῶ, λυπήσου με θηρίο,
νά πάω νά δῶ τά ὄρφανά, τήν χήρα νά ὀρμηνέψω.
- "Άντε νά πᾶς, νά δεῖς κι αὐτούς καί γλήγορα νά μούρθεις.
Καί πάλι ὁ Γιάννης ἄργησε καί θύμωσεν ὁ δράκος,
μά σάν κοιτάζει πέρα ἐκεῖ, τόν Γιάννη ἀντικρύζει.
Εἶχε τά χέρια σταυρωτά, γυρμένο τό κεφάλι
καί πίσω ὁ πατέρας του τά γένια του μαδώντας,
πιό πίσω ἡ μανούλα του, μαλλιοτραβιέται ἡ δόλια
καί πίσω-πίσω τά ὄρφανά, σάν φύλλα μαραμένα
καί πιό μπροστά ἡ γυναίκα του, χρυσοκαβαλαρέα,
τόν δράκο τόν φοβέριζε καί ψύχωνε τόν Γιάννη.
- Καλῶς, καλῶς τό Γιάννη μου, καλῶς τό πρωινό μου.
- Καλῶς, καλῶς τόν δράκο μου, τό μεσημεριανό μου.
- Καλῶς, καλῶς τό πρόγευμα, καλῶς τό δειλινό μου
καί τρώγω καί καλοδειπνῶ καί πέφτω καί κοιμᾶμαι.
- Σπαθί νάχεις γιά πρόγευμα, γιά δειλινό κοντάρι,
γιά δειπνο δηλητήριο καί πέσε καί κοιμήσου.
- Κόρη διόλου δέν ντρέπεται; Διόλου δέν μέ φοβᾶσαι;
- Καθόλου ἐγώ δέν ντρέπουμε, δέν σέ φοβᾶμαι δράκε.
- Γιά τόν Θεό σου κοπελλιά, ποιᾶ εἶν' τά γονικά σου;
- Ὁ κύρης μου ἅπ' τούς οὐρανοῦς, ἡ μάνα μου ἅπ' τά νέφη,

τ' ἀδέλφια μου ἀστραπόβροντα κι ἐγὼ σκοτώνω δράκους!
 Στοῦ πεθεροῦ μου τὴν αὐλὴν σαράντα δράκων δέρμα
 καὶ τὸ δικό σου παίρνοντας, θάνατι σαράντα ἔνα.
 Στὴν κούνια ὁποῦν' τὸ βρέφος μου, σαράντα δρακοδόντια
 καὶ τὸ δικό σου παίρνοντας, θάνατι σαράντα ἔνα!
 — Βρέ κοπελλιά, μὲ τρόμαξες, γιὰ πᾶνε στὸ καλὸ σου.
 κι ὁ ἀγαπημένος Γιάννης σου, ἄς εἶναι χάρισμά σου.
 Καὶ νάσαι σύ ἢ νύφη μου κι ὁ Γιάννης ἀδελφός μου,
 τοῦ Γιάννη τὰ παιδόπουλα νά τάχω κουνιαδάκια.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Στὸ ποντιακὸ τοῦτο ποίημα τρεῖς εἶναι οἱ παράγοντες, πού
 συνθέτουν τὴν εἰκόνα τοῦ τραγικοῦ μύθου: Ὁ δράκων, ὁ Γιάννης καὶ
 ἡ γυναίκα του. Τὸ θεριὸ θέλει νά φάει τὸν Γιάννη. Τὸ θῦμα
 παραδίνεται. Ὑποτάσσεται στὸ πεπρωμένο. Ἡ ἀντίδραση τῆς
 γυναίκας προκαλεῖ ἀναστάτωση.

Ὁ δράκος ἀποτελεῖ μιά μορφή δαιμονικῆς δυνάμης. Εἶναι
 προχριστιανικὸ εἰδωλολατρικὸ στοιχεῖο. Κένταυροι, δράκοι, κύκλω-
 πες κλπ. ἀποτελοῦν στὴν προχριστιανικὴ περίοδο δευτερεύουσες
 θεότητες. Ἐπηρεάζουν τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Προκαλοῦν δέος καὶ
 σεβασμὸ καὶ τιμωροῦν τὸν ἀλαζονικὸ ἄνθρωπο, ὅταν αὐτὸς τὶς
 ἀγνοεῖ. Ἡ ἐπιβίωση τέτοιων εἰδωλολατρικῶν στοιχείων στὸν Πόντο,
 ὅπως καὶ σὲ ἄλλες περιοχὲς τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, ἀποδεικνύεται
 ἰδίως μὲ τὴν διάσωση παρόμοιων τραγουδιῶν. Οἱ μῦθοι αὐτοὶ εἶναι
 θελκτικοί, γοητεύουν καὶ συγκινοῦν. Ὁ λαὸς τοὺς διατηρεῖ στὴ
 μνήμη του.

Ἡ χριστιανικὴ πίστις δὲν μπόρεσε νά ἐξαλείψει πολλὰ εἰδωλο-
 λατρικὰ στοιχεῖα ἀπὸ τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ σατανὰς ἀποτελεῖ τὴ
 συνισταμένη τῶν, μὲ προχριστιανικὴ προέλευση, διαφόρων δαιμόνων.
 Ἔτσι, ἡ ἐπιβίωσή τους, κατὰ κάποιον τρόπο, διευκολύνεται. Χάνουν
 βέβαια οἱ δευτερεύουσες αὐτὲς θεότητες τὴν ἀρχικὴν τους δύναμιν καὶ
 αἴγλην. Ὡστόσο, συμβάλλουν στὴ διαμόρφωσιν διαφόρων λαϊκῶν
 δοξασιῶν καὶ ἀσκοῦν ἔτσι κάποια ἐπιρροήν στὴ σκέψιν καὶ τὶς
 ἐνέργειες τῶν ἀνθρώπων.

Εἶναι παλιὸς ὁ θρύλος, ὅτι κοντὰ σὲ κάθε βρύση παραφυλάει
 ἕνας δράκος, ὁ ὁποῖος τὴν προστατεύει. Ἄν οἱ ἄνθρωποι δὲν

τ' ἀδέλφια μου ἀστραπόβροντα κι ἐγὼ σκοτώνω δράκους!
 Στοῦ πεθεροῦ μου τὴν αὐλὴ σαράντα δράκων δέρμα
 καὶ τὸ δικό σου παίρνοντας, θάναι σαράντα ἕνα.
 Στὴν κούνια ὁποῦν' τὸ βρέφος μου, σαράντα δρακοδόντια
 καὶ τὸ δικό σου παίρνοντας, θάναι σαράντα ἕνα!
 — Βρέ κοπελλιά, μέ τρόμαξες, γιὰ πᾶνε στό καλό σου
 κι ὁ ἀγαπημένος Γιάννης σου, ἄς εἶναι χάρισμά σου.
 Καὶ νάσαι σύ ἢ νύφη μου κι ὁ Γιάννης ἀδελφός μου,
 τοῦ Γιάννη τὰ παιδόπουλα νά τάχω κουνιαδάκια.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΧΟΛΙΑ

Στό ποντιακό τοῦτο ποίημα τρεῖς εἶναι οἱ παράγοντες, πού συνθέτουν τὴν εἰκόνα τοῦ τραγικοῦ μύθου: Ὁ δράκον, ὁ Γιάννης καὶ ἡ γυναίκα του. Τό θεριό θέλει νά φάει τόν Γιάννη. Τό θῦμα παραδίνεται. Ὑποτάσσεται στό πεπρωμένο. Ἡ ἀντίδραση τῆς γυναίκας προκαλεῖ ἀναστάτωση.

Ὁ δράκος ἀποτελεῖ μιά μορφή δαιμονικῆς δύναμης. Εἶναι προχριστιανικό εἰδωλολατρικό στοιχεῖο. Κένταυροι, δράκοι, κύκλω-
 πες κλπ. ἀποτελοῦν στήν προχριστιανική περίοδο δευτερεύουσες
 θεότητες. Ἐπηρεάζουν τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Προκαλοῦν δέος καὶ
 σεβασμό καὶ τιμωροῦν τόν ἀλαζονικό ἄνθρωπο, ὅταν αὐτός τίς
 ἀγνοεῖ. Ἡ ἐπιβίωση τέτοιων εἰδωλολατρικῶν στοιχείων στόν Πόντο,
 ὅπως καὶ σέ ἄλλες περιοχές τοῦ ἑλληνικοῦ χώρου, ἀποδεικνύεται
 ἰδίως μέ τὴν διάσωση παρόμοιων τραγουδιῶν. Οἱ μῦθοι αὐτοὶ εἶναι
 θελκτικοί, γοητεύουν καὶ συγκινοῦν. Ὁ λαός τούς διατηρεῖ στή
 μνήμη του.

Ἡ χριστιανική πίστη δέν μπόρεσε νά ἐξαλείψει πολλά εἰδωλο-
 λατρικά στοιχεῖα ἀπό τὴ ζωὴ τῶν ἀνθρώπων. Ὁ σατανάς ἀποτελεῖ τὴ
 συνισταμένη τῶν, μέ προχριστιανική προέλευση, διαφόρων δαιμόνων.
 Ἔτσι, ἡ ἐπιβίωσή τους, κατὰ κάποιο τρόπο, διευκολύνεται. Χάνουν
 βέβαια οἱ δευτερεύουσες αὐτές θεότητες τὴν ἀρχική τους δύναμη καὶ
 αἴγλη. Ὡστόσο, συμβάλλουν στή διαμόρφωση διαφόρων λαϊκῶν
 δοξασιῶν καὶ ἀσκοῦν ἔτσι κάποια ἐπιρροή στή σκέψη καὶ τίς
 ἐνέργειες τῶν ἀνθρώπων.

Εἶναι παλιός ὁ θρύλος, ὅτι κοντά σέ κάθε βρύση παραφυλάει
 ἕνας δράκος, ὁ ὁποῖος τὴν προστατεύει. Ἄν οἱ ἄνθρωποι δέν

σεβαστοῦν τή δαιμονική τούτη δύναμη, μπορούν νά πάθουν διάφορα κακά. Αὐτές οἱ δοξασίες καί προλήψεις, μέ τήν αὐστηρή λογική, δέν ἔχουν πραγματική βάση. Παρ' ὅλα αὐτά, ἐπηρεάζουν τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι στέκουν μέ δέος ἀπέναντι στίς μυστηριακές δυνάμεις τῆς φύσης καί κάνουν τίς διάφορες ἐνέργειές τους μέ περισσότερη σύνεση, μακριά ἀπό κάθε ἀλαζονεία καί ἀφροσύνη.

Πέρα ὅμως ἀπό τήν εἰδωλολατρική βάση αὐτῶν τῶν μύθων καί θρύλων, προβάλλουν ὀρισμένοι συμβολισμοί. Αὐτοί ἐδραιώνουν μιὰ βαθύτερη πίστη τῶν ἀνθρώπων στά φωτεινά ἰδεώδη τῆς ζωῆς. Μέσα στοὺς μύθους καί θρύλους ἐμφανίζεται ἀκόμη ἡ ψυχική ἀγωνία τῶν εὐγενῶν ἀγωνιστῶν γιά τήν ἀνεύρεση τῆς ἀλήθειας, τήν κατανίκηση τοῦ δέους καί τήν ἐξοδο ἀπό τήν πλάνη. Καί ἡ ἀγωνία μεταβάλλεται σέ ἀγῶνα ἥρωϊκό γιά τήν ἀποκάλυψη τῆς ἀλήθειας καί τήν καταξίωση τῆς ὁμορφιάς.

Στό τραγούδι τοῦ «Μονόγιαννε» ἐμφανίζεται τό ἑλληνικό πνεῦμα μέ φορέα μιὰ γενναία ποντιοπούλα. Ἡ ἥρωΐδα αὐτή συγκρούεται μέ τήν ἰσχύουσα τάξη πραγμάτων.

Ἡ δράκος συμβολίζει τό σκοτεινό, τό φθοροποιό πνεῦμα. Εἶναι ὁ ἀρνητικός παράγοντας τῆς ζωῆς. Καθυποτάσσει καί ὑποδουλώνει τίς σκέψεις τῶν ἀνθρώπων. Καθιερώνει τήν πλάνη σάν κανόνα ζωῆς. Σ' αὐτό ἀκριβῶς τό «κατεστημένο» ἀντιτάσσεται ἡ γυναίκα τοῦ Μονόγιαννε.

Ἄλλά τό ἀγαθοποιό πνεῦμα νικᾷ πάντα τό φθοροποιό. Τό ἐξουδετερώνει. Τό συντρίβει. Δέν εἶναι τοῦτο στοιχεῖο μόνο ἑλληνικό. Στή μυθολογία τῶν βορείων λαῶν τῆς Εὐρώπης ἐμφανίζεται ὁ Ζίγκφριντ, σύμβολο ἀγαθοποιοῦ πνεύματος, πού νικᾷ θριαμβευτικά τόν δράκοντα. Στίς ἰνδικές Βέδες, ὁ Θεός τοῦ φωτός νικᾷ κάποιον δράκοντα ὄφι. Στήν περσική Ἀβέστα, ὁ Ἀριμάν, πνεῦμα πονηρό, κατασυντρίβεται ἀπό τόν Μίθρα. Στόν ἑλληνικό χῶρο, ὁ Ἡρακλῆς, βρέφος ἀκόμη, καταπνίγει δύο δράκοντες ὄφεις, ἐνῶ ὁ Ἀπόλλων, κατεβαίνοντας ἀπό τόν Ὀλυμπο, νικᾷ στοὺς πρόποδες τοῦ Παρνασσοῦ τόν δράκοντα Πύθωνα.

Σέ ὅλα τά παραπάνω παραδείγματα, τό φθοροποιό πνεῦμα κατασυντρίβεται καί ἐκμηδενίζεται. Ὑπάρχει θριαμβευτής νικητῆς μέ τόν ἀντίπαλο ἠττημένο καί ἐξαφανισμένο. Στόν ποντιακό θρύλο ὑπάρχει οὐσιώδης διαφορά. Ἡ γενναία ποντιοπούλα κατασυντρίβει τό θεριό καί σώζει τή ζωή τοῦ ἀνδρός της. Ὅμως, ὁ ἠττημένος δέν

έκμηδενίζεται, δέν έξαφανίζεται. Ἡ γενναία πράξη τῆς ποντιοπούλας γεμάτη λάμψη καί ὁμορφιά, καταυγάζει τούς ὀρίζοντες. Σάν ὑπέρογατη λάμψη πολιτιστικοῦ πνεύματος, κατασυγκινεῖ τήν ψυχή τοῦ ἄγριου καί βάρβαρου παράγοντα. Ὁ ἄρνητής τῆς πολιτισμένης ζωῆς γίνεται τώρα ἰκέτης μπροστά στά πόδια τῆς ἀγέρωχης ἥρωϊδας. Τήν παρακαλεῖ νά γίνει δεκτός στά πλαίσια τῆς δικῆς τῆς ζωῆς.

"Ἄς ἔν ὁ Γιάννης ἀδελφό μ' κι ἡ κάλη ἀτ ἡ νύφε μ'.

Θέλει τό θεριό νά συγγενέψει μέ τόν ἄνθρωπο. "Ἐτσι, γίνεται κι ὁ ἥττημένος νικητής, γιατί ὑψώνεται στή σφαῖρα τοῦ ὠραίου καί κινεῖται στά πλαίσια τοῦ πολιτισμοῦ. Ὑπενθυμίζει τοῦτο τήν πορεία τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος μέσα στούς αἰῶνες. Μέ φορέα τόν Μ. Ἀλέξανδρο, τό ἑλληνικό πνεῦμα κατακτᾶ, μά δέν ὑποδουλώνει. Νικᾶ, μά δέν συντρίβει καί μηδενίζει. Διαλύει τά σκοτάδια τοῦ ἥττημένου καί τόν ἀνυψώνει στή σφαῖρα τοῦ πολιτισμοῦ.

Τό θεριό, πρίν ἀπό τήν ἥττα του, διαισθάνεται τήν πελώρια δύναμη τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος μέ φορέα μιά γενναία ποντιοπούλα. Βλέπει νά ἔρχεται μέσα ἀπό τούς αἰῶνες μιά γενναία ἑλληνική ψυχή, ἕνας λαμπρός φορέας νέου πνεύματος. Ἀντικρύζει μιά γυναικεία μορφή, εὐγενική, ὠραία καί ἥρωϊκή. Κι ὅταν ἐκεῖνη ἀποκαλύπτει, ὅτι οἱ ρίζες τῆς γενιᾶς τῆς κρατοῦν στούς οὐρανούς καί βροντές, ἡ σκοτεινὴ ἡ πορεία τῆς περνάει μέσα ἀπό ἀστραπές καί βροντές, ἡ σκοτεινὴ δύναμη νιώθει, πῶς τό εἶδωλό τῆς σωριάζεται ἤδη.

Ἡ ποντιοπούλα τινάζει τά φτερά τῆς ψυχῆς τῆς. Δέν ἀφήνει τόν ἄνδρα τῆς νά ὑποκύψει στή μοῖρα. Ἀνατρέπει τήν κατεστημένη ἠθική τάξη. Βγάζει ἀπό τήν πλάνη τούς ἄνθρώπους. Καταξευτελίζει τούς ἄρνητές τῆς πολιτισμένης ζωῆς. Προβάλλει σάν πελώρια δύναμη μέσα στόν χῶρο τῆς Ἀνατολῆς, ὅπου τό πέπλο τῆς ἀμάθειας σκεπάζει τήν ὁμορφιά καί τήν ἀλήθεια. Διαψεύδει τόν παλαιό μῦθο, πού ὑποβιβάζει τή γυναῖκα στή θέση τοῦ ἀνίσχυρου φύλου. Μέ τήν καταπληκτικὴν πράξη τῆς διεκδικεῖ δικαιώματα. Φωτίζει τό νοῦ τῶν ἀρχόντων καί τῶν νομοθετῶν. Τά σαλπίσματα τῆς ποντιακῆς μούσας ὑπενθυμίζουν ἔμμεσα στούς ἀσκούντας τήν ἐξουσία, ὅτι πρέπει νά ἀλλάξουν νοοτροπία. Ἡ γυναῖκα δέν ἔχει μόνο ὑποχρεώσεις στά πλαίσια τοῦ οἰκογενειακοῦ βίου. Ἐχει καί δικαιώματα στά πλαίσια τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, δικαιώματα ἀνάλογα μέ τήν ἀξιοσύνη καί τόν δυναμισμό τῆς.

Ἡ γυναῖκα τοῦ Μονόγιαννε, πέρα ἀπό τίς ἄλλες ἀρετές τῆς,

προβάλλει σαν ή πιο αὐθεντική ἔκφραση τοῦ ἡρωϊκοῦ πολιτιστικοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος, καθὼς διαμορφώνεται τοῦτο στὸν χῶρο τοῦ Πόντου. Πνεῦμα, πού ἀντανακλᾷ φῶς, ἀνθρωπισμό, πολιτισμό. Ἀνατρέπει τό διεφθαρμένο καθεστῶς. Γίνεται φορέας ἀλλαγῆς. Γίνεται γέφυρα, ἀπό ὅπου διαβαίνει ή ζωή, ἀφήνοντας πίσω σκοτάδια καί κοιτάζοντας ἔμπρός, πρὸς τόν πολιτισμό.

***

Σημ. Ἡ γλυκειά μελωδία τοῦ σκοποῦ εἶναι σέ ρυθμό «διπλάτ».